

skrbeti bi se moralo, da kdor bi hotel takega bika za pleme kupiti, kupi le takega, ki bi bil potrjen za pleme, in da se skrbi zato, da vsako leto ima soseska dobrega bika.

* Goveja kuga in coprnice. Ogerski časnik „Erdelyi Posta“ pripoveduje to-le: Goveja kuga se je začela v vasi Hosdat in že v 14 dneh je 30 glav poginilo. Vasčani, da bi se poprej te bolezni znebili, poprašujejo po neki coprnici, ktera jim je bojè kugo naredila, pa grejo zastran tega k neki vedeževavki, ki je v Esrna-Korestur-u stanovala, da bi od nje izvedili, kako se rešijo nadloge. Vedeževavka — zvita babura — si dá prstí iz nekterih grobov prnesti, preišče po nekterih burkah prst — pa pravi, da ne najde coprnice med mrtvimi. Potem ji prinesó nekaj las stare in bolne Vlahinje, ki je v njih vasi stanovala. „Prav ta — reče vedeževavka — vam je naredila kugo.“ Da bi bedastim ljudém to do zobca spričala, jim vleva, naj jo peljejo k bolni baburi. S pomočjo vaščanov jo prisili, da se ji preiskati dá po životu. Ker vražja babura na njenem hrbtu zapazi neki izrastek, pravi, da to je znamenje coprnice. Zdaj reče vaščanom, naj coprnico peljejo na tak kraj, kjer se mejniki dveh vasi stikujejo; na tem križempotji jo bo ali hudič vzal, ali pa jo bodo volkovi raztrgali. — Dozdaj sicer niso vasčani še tega storili; al nekteri najhuji babjeverci so ubogo bolno starko z buckami in iglami po vratu zbadali, da bi ji kri iztèkla, ktero je živini izsesala. Z lasmi njenimi so pa kadili svoje hleve. — To je gola resnica. In kaj tacega se godí dandanašnji še — kar je sramota bilo pametnemu človeku pred 500 leti!

Slovstvene stvari.

Čapovan, Čepoven, tudi Čepòven, Čepovn (v spisih Chiapovano, Chiapovana) od kod izvira ime tega kraja?

Še en odgovor na vprašanje „Novic“ 9. decembra št. 49, str. 394 — z nekim pristavkom gledé na št. 52, str. 418 l. l.

Iz Čepovana na Goriškem. Dopustite drage „Novice“, da, ker drugi govorijo o našem kraju, tudi mi svojo črhujemo.

Da ni lahko lastnih imen razlagati, vsakdo vé. Na vrat na nos kaj izreči brez tehtnih dokazov bodo le tisti verovali, katerim lega kraja ni znana. Gotovo pa je, da lastne imena so v pisavi celó popačene, toraj je treba paziti pred vsem, kako domači imena izgovarjajo, in po tem se ozirati na lego kraja in druge okoliščine.

Koj nad Salkanom — na Prevali — se začne kakih 5 ur hodá dolga dolina, ktera pelje do Vrat, v redi Slapa, okraja tominskega. Od Prevale do Postal, nekaj manj kot 2 uri daleč, se sploh Grgar, — od Postal do Vrat, 3 ure dolgosti, se pa sploh Čepovan imenuje. Dolina je za gorske popotnike, posebno iz cerkljanskega okraja, prav pripravna iti do Gorice in nazaj.

Pomislimo dalje. Tik trga Cerknó imenovanega stoji prav prijeten holmec „gradiše.“ Na njem pa gradú več ni, tudi razvalin se ne vidi. Ondašnji ljudjé so pred kakimi 50 leti zadnje razvaline v svoje zidanje porabili. Pozná se pa dobro pričeljeni skaloviti vrhunec holmca, kjer je poslopje stalo. Začetek nekdanjega grada je neznan; še ljudske pravljice ne vedó o njem dosti povedati. Brž ko ne je bilo delo starih Rimljanov. Po pameti soditi niso bili ondašnji kraji tako z gozdi preraseni o rimljanskem gospodstvu, kakor so morebiti bili ob času preseljevanja narodov in še kaj pozneje; morali so tudi obljudeni biti. Od julskih planin do ja-

dranskega morja je pač pretésno, da bi ljudje, ako ne drugači, vsaj po vojskah skozi te kraje hodili ne bili. Če pa so naseljeni bili, je tudi pot do njih peljala. Potrebovali so ljudje tudi tačas marsikaj, — njega dni so tudi sol špogali in moke ptuje so ondi v primeri še več potrebovali kot današnje dni.

Ni je naravnije poti od juga v te kraje kot po čepovanski dolini; ob poti se pa radi ljudje naselijo, ako je lega pripravna. V Čepovani moralo je tako biti, kajti gorenji konec doline je tolikanj prijeten. Ljudje so tukaj bivali, predno je cerkev sv. Ivana stala.

Po navadi so bili kraji še le v novejših časih naseljeni, po cerkvah imenovani, to je, po tem, ko je bila cerkev ondi sezidana, ali pa imajo dvojno ime, kakor na pr. pri sv. Lucii na mostu; pri sv. Vidu na gori — ali Šentvidska gora; — toraj so tamošnji prebivavci sploh „gorjanje“ imenovani, kakor uni pri sv. Lucii „moščanje.“

Bolj se pa bližamo pri „Čepovani“ po naših mislih — izpeljavi od besede „čepati“. — Kadar pride popotnik od Cerknega, jo mora po navadni in najbližnji poti „ščura“*) memo trebuškega posestnika, kterege „ščurar“ zovejo, v čepovansko dolino primahati. Komaj vrh ščure prideš, se prevališ skozi prehodico — pretuč ali soteskico — kakor ti je drago imenovati (domači ji pravijo „drnjulk“), in pred seboj imaš vasico z domačim imenom Podčepovna, ali Počepovna, Počepovje, kakor veš, da je bolje; tû pa ni nikdar cerkev stala. Pol ure hodá od tû skoz vasico Dol prideš v Čepoven, kjer stoji cerkev sv. Ivana Krstnika. Ravno za cerkvijo izvirajo v več mestih močni studenci na položni dolini. Poleg prve in druge vasice izvirata tudi studenčeka, ktera pa o suši nič ne čepata. Površje polja kmetov ondašnjih ima pa tako lego, da voda nikamor ne odteka, ampak vsa poceplje nazaj v podzemeljske votline. — Vendar pa menimo, da beseda čepati = cepati, bi imela bolj na tanko razložena biti, in še kaj več veljati kot „tröpfeln“, da bi se udali mislim učenega gospoda iz Gorice v „Novicah“ l. l. št. 49 naznanjenim.

Tudi blizo Planine, na Cerkljanskem, se nahaja vas Čepljež; menda pa ni obilno z vodo obdarovana. Nekoliko dalje od tega kraja je bolj studenčno.

Od Čepovana proti zapadu se pride v menj kot treh urah čez Lokovec na Banšice, kraj, kateri je bil v „Novicah“ 30. decembra l. l. str. 418 popisán. Kar tiče to ime, se mora vediti, da Banšici ste dve (prav za prav tri, rečem, tri katasterske srenje), namreč: Banšica pri sv. Lorencu (Bate), in Banšica pri sv. Duhu, od dotičnih cerkvic tako imenovani. Prvotnih cerkvic pa več ni; razvalina in drugo pričuje, kje da ste bili. Na Banšicah (tako jih domači imenujejo) so prav lepe senožeti, in tudi polje je sploh ravno. Ali je čuda, da bi ne bila res, kakor pravijo, turška vojska bila v tem kraju, ki je vès za vojsko pripraven?**)

Ime teh lepih gorskih ravnin pa od besede „bojišince“ izpeljavati, se nam zdí pretrda. Kaj nam brani izpeljavati Banšice od besede ban = Statthalter, kakor izpeljavamo župnica od besede župan? Nekdanji goriški grofje — vladarji — niso stanovali vselej v Gorici. Imeli so tačas tam svoje bane — namestnike. — Tû naj še priložimo, da cerkvici sv. Lo-

*) Morda bi bolje rekali: sočèra, sočerje = Felsengruppe. Sočernik se imenuje skaloviti breg pri mostu čez Tominko. Pis.

**) Morda je bilo pri tisti priložnosti, ko so Turki skoz Hrušico, po turškem klanecu, kjer je veliko njih, kakor ljudska pravlica vé, po napravljjenih drvih in pečinah nad nje zavaljenih, konec storilo, v naše kraje lomastili. Turški klanec je dolga soteska med Otelico in Lokvami v kameralnem gozdu na Goriškem. Pis.

renca in sv. Duha ste bile na takih holmcih zidani, da se je od vsake cela dotična Banšica vidila. Samo po naključbi se je težko kaj takega godilo, zato se lahko misli, da modra glava je tako zidanje vodila. Prva cerkvena je stala vrh gore nad Grgarjem — ali prav za prav nad Bitežem — za Brdom, druga vrh gore nad avškim potokom, kakor stražniki teh lepih Banšic. Dobro bi bilo pozvediti, pod katero sodstvo so v starih časih Banšice spadale, in ktere službe so opravljali dotični oblastniki? — Kanal in ondašnja grajšina ali bi bilo k temu zadosti starega veka?

(Konec prihodnjič.)

Dalje o veznikih ni pa niti.

Da ne bi bilo nikacega nedorazumenja, naj na oglas g. P—a v 4. in 5. listu „Novic“ rečem še katero in ob enem naznanim pravilo, ki me v tem vodi. Če smo iz knjige izvrgli že marsikaj med Slovenci sploh navadnega, ker je bilo bodi slovnici, bodi blagoglasju ali pa hrvaško-srbski rabi nasprotno, koliko več moramo paziti, da vpeljevaje kaj čisto novega ali samo v malem zakotji slovenske zemlje znanega ne zastranimo od bratov na jugu, od katerih bi radi, da bi oni kdaj v svojih knjižnicah tudi našim knjigam odkazovali prostorček.

Vprašal sem se toraj najpred, kaj veljá v ti reči pri družih Slovanih, sosebnost pa južnih, ki jim je brez prigovora narav slovanščine ostala najčistejša, ter sem v najboljših knjigah našel to, kar sem v zadnjem listu lanskim „Novic“ povedal. Našel pa sem tako. Razun primerov le-sèm ne spadajočih, kjer ima ni v družbi z nikavnico ne pomen nemškega: nicht einmal, sogar — nicht, ali latinskega: ne quidem [na pr. Ni u Jzrailju tolike vjere ne nadjoh. *Vuk Štef.*], kaže najpred vse dotične primere stavkov enakovrstnih (enuntiationes coordinatae) vezanih s partikulo ni, niti razločiti na dve glavni vrsti.

V prvo gredó stavki z enim edinim glagolom, kateri mora brez izjemka vselej pred sabo imeti členek ne, bodi da ni-ni (v pomenu nemškega weder, noch) veže več osebkov, ali več dopovedkov in družih določkov. [Na pr.: Sabirajte sebi blago na nebu, gdje ni moljac ni rdja ne kvvari. *Mat. VI., 20 po Vuku.* Ne kunite se nikako: ni nebom, ni zemljom, ni Jerusalimom, ni glavom svojim. *Mat. V., 34–36* po istem. Glej tudi tri prve primere v 52. listu „Novic.“] To je tedaj dognano. Še le v drugi vrsti tacih vezanih stavkov z več bodi izraženimi bodi zamolčanimi glagoli, kjer se z veznikom ni ali niti nikavnemu ali kjekod tudi trdivnemu stavku pritika nikavni stavek, ali kjer se (s pomenom nemškega: und nicht, auch nicht, und auch nicht) več nikavnih stavkov nekako drug drugemu nasproti postavlja, še le tû, pravim, začjenja se različna raba in je mogoče vprašanje, sme li se izpuščati iz stavka ne. Jez sem trdil in trdim, da (ne po zapeljivi teoriji, temveč) po izgledu hrvaško-srbskega naroda, ki je v Vuku imel (žalibože imel!) najvernejšega nabiravca in posnemavca, in kateri bo menda Kostelcem in Osilničanom kos, dalje po staroslovenščini in družih slovanskih narečjih, sme izpuščati se in zdí se mi, kakor da bi tako bilo tudi blagoglasneje, prijetneje in prosteje. Gospod P—i neče pritegniti. Zakaj ne? Zagovarjaje svojo menitev s teorijo ondi, kjer je prav za prav usus loquendi gospodar, dobro pravi g. P—i, da stavka: „ne delam“, „ne molim“ potrebuje ta vezi, ali v tem mu je pomota, ker vzema za gotovo, kar bi trebalo dokazati, da namreč partikula ni služi samo kakor vezavka, ne pa ob enem tudi kakor nikavnica, da torej: „ni delam ni molim“ še ne izra-

žuje negacije, marveč da je treba ne kaj lepega: ni ne, ni ne. Vzemimo stavek: — jez sem zdrav, — nasprotno temu je: — jez sem ne zdrav, — ali po naše: — nisem zdrav, — ne pa: — nisem ne zdrav, — kar bi dosledno gosp. P—i skorej moral tudi zagovarjati. Ne more se reči: „nisem kdaj koga vidil“, — pravilno je: — „nisem nikdar nikogar vidil“, — ali napčno je: tudi: — „nisem nikdar nikogar ne vidil, kajti: omne nimium etc.

Toliko, kar se tiče umovanja o ti reči.

(Konec prihodnjič.)

Jezikoslovne črtice.

Spisal Davorin Terstenjak.

1. Župa.

V srbsčini se veli župa, sonniges Land; koreniko najdeš v sansk. gup, urere.

2. Zabstonj, zastonj.

Zabstonj, zastonj je sestavljeno iz za + ob + ton, glasnika b in s sta epenthesi; v lužičkem najdeš: tan, v polskem: ton frustra, umsonst.

3. Ubavica.

V srbsčini pomenja: ubavica — zlatoje, Goldliebchen (*Vuk rječ. s. v.*) v sansk. najdeš: vibhâti, „glänzend.“ Slovenske imena: Vibmer, na norenskih slovensko-rimskih kamnih: Vibenus, toraj se ujema z imeni: Svetlin, Zorman, Zlatko, Aurellius, Fulgentius.

4. Vnezaapo.

Cerkveno-slovenski vnezaapo, hoffnungslos, je sestavljeno iz vne + za + a + pva, primeri perzijsk pû, iz pva, Hoffnung.

5. Var, varoš, in urbs in urbas, so iz ene korenike.

Učeni Corssen je dokazal, da korenika var je = sansk. var, varnômi, bedecken, grški: ἐνομαί, beschützen, ὀνομαί, varovati, nemšk. wahren, starovisokonemški: bi-warom = novonemški bewahren, in prav doslednja izpeljava iz korenike var latinsko: urbs, „die Stadt als die deckende, schützende, oder als die gedeckte, geschützte“, slov. var, claustrum, varoš, urbs. (*Zeitschrift für vergleich. Sprachf. X. 9.*) Ur je iz var nastalo kakor lat. urina iz vārina, sansk. vāri, Wasser, kakor ustus iz vastus, sansk. vas, urere, kakor slov. ul, Bienenkorb, iz val sansk. val, tegere, lat. velum, kakor slov. usna, usma, corium, sansk. vas, tegere. Tako je tudi slovenski: urbas, corium, iz korenike var in pomenja to kar usma, das deckende.

Slovka bi v besedi urbs — stareje: urbis, ba v besedi: urbas je po Corssenu ostanek korenike fu — sansk. bhû, in se ujema z oblikami: mor-bu-s, iz korenike mor, ple-b-s, stareje plebis, iz korenike ple, slov. pl, nemški: vol.

Urbs in Urbas pomenja toraj prvotno ednoisto — das deckende, schützende — s tem razločkom, da jo Latinec rablja za poznamovanje: mesta, Slovenec pa: usnja, corii, Leder.

6. Glasnik t ko epenthesa in epithesa.

Slovanščina rablja glasnik t ko epentheso; primeri: struga za sruha, korenika: sru, fluere, ostro, za osro, deblo: os, acuo, česki štribro, slov. srebro; pa tudi za epitheso posebno v osebnih imenih: Kompošt za Kompoš (kompoš „der Engerling“ v lutomerski okolici, Mokost za Mokos; primeri prusko

čanski (v 22 selih), sluinski (v 1 selu), križevački (v 6 selih), brodski (v 11 selih), gradiškanski (v 38 selih), banski I. (v 43 selih), v banski II. (v 8 selih). V vsem skupaj je za govejo kugo granica dosihmal zgubila 20.517 goved; ovác je kuga pokončala 1531, kóz 190.

Slovstvene stvari.

Čapovan, Čepoven, tudi Čepoven, Čepovn (v spisih Chiapovano, Chiapovana) od kod izvira ime tega kraja?

Še en odgovor na vprašanje „Novic“ 9. decembra št. 49, str. 394 — z nekim pristavkom gledé na št. 52, str. 418 l. l.

(Dalje.)

Kar g. dopisnik v ravno imenovanem listu „Novic“ 30. decembra l. l. o Grgarji piše, je pravo. Tudi to o Sukanu utegne biti tako. Okoli srpeniškega polja na Belškem*) dela Soča tudi ovinek v podobi srpa, odtod morebiti ime kraja Srpenica.

Kaj pa ali nima Soča okoli ročinskega polja podobno roča ali obroča („Novice“ 30. dec. l. l.)? — Ali ne teče Idrica okoli Roči nad Slapom v podobi roča? Po tem bi bilo Ročinj prav. Se ti zdi pa prijetniše izrekati Rečinj, je pa tudi dobro! — rečinski kraj pri reki, po obliki hki(?) = hči, sekira = sečira. Roče so tudi blizo reke. Velik potok teče med Smasti in Ladri v libušenski podfari, imenovan „per eminentiam“ Ročica = Rečica; primeri imeni Roče in Ročin. — Vas Reka ali „na Reki“ nahajamo pri Idrici v cerkljanski fari. Ne dalječ od tod je Oreka (v novejih spisih Orehek). Žnan je tudi priimek Orekar ali Obrekar. Orekovlje je tudi kraj tik reke Ipave. Tudi Renče izvirajo poleg Ipave; ali odtod ime? Pri imenovanih krajih: Sukan, Ročin, Roče, Srpenica je posebno to, da vsaki je v polotoku reke. Imajo pa kraji svoje imena, se vé da, tudi po imenu raznih rek, rečic in potokov na Goriškem, posebno pa na Tominskem, Belškem in Cerkljanskem, kjer je takih mnogo, namreč na izlivu; na pr. je Koritnica, Kneža, Bača, Tmin, Volarje, Idrijsko, Avče itd.

Izpeljave imena Trebuše od trebiti, kakor v že omenjenem časniku bereš, si ne upamo ne hvaliti ne grajati. Samo to rečemo, da tudi imena Trebiž na Koroškem, Trebija v loškem okraji, Trebno na Dolenskem bi utegnile ene in iste korenike biti. Znamenito pri teh imenih pa je, da vsi omenjeni kraji so manj ali več v dolini, pri katerih se glavne ceste ali poti edinijo ali pa križajo.

Silno težko je pri nekterih imenih pravo zadeti, zato, ker so tako zelo popačene. Tako na pr. priimek Svilogoj, ki se pogostoma nahaja po nekterih krajih Goriškega, so pre naredili v Sfiligoj in v Šulligoj; o krajnem imenu „Opačje selo“ na Krasu se ne vé, ali je „Opičje selo“ ali „Opčje selo“ pravo; — ravno tako: „Kobilja glava“ ali „Kovilje“ (federartiges Pfirmengras, stipa pennata, Lin.) „glava“ = gora; — Škrbina ali Ščerbina (od čer = Fels)?

(Konec prihodnjič.)

Dalje o veznikih ni pa niti.

(Konec.)

O primerih pa, ki jih g. P-i navaja v predzadnjih „Novicah“, ni kaj reči, ker gredó (ne vem čemu) malo ne vsi pod prvo vrsto. Naj tedaj meni dovolijo „Novice“

*) Belc, domači pravijo Bec; — (ne Bevc ne Bove), ital. Plez, nemšk. Flitsch. Pis.

navesti nekaj primerov iz druge vrste, da bi se reč bolje razbistrila. Začnimo s frižinskimi odlomki. Tam stoji ad II, da, če ded naš ne bi bil grešil, bil bi neumerjoč „starosti ne prijemlioki, ni slzna teleza imoki, nu u vueki gemu be siti.“ — Iz Mikl. Chrestom. palaeoslov. My ni k'njig' prijehom' ot' Judej o tebé, ni prišld' k'to ot' bratiye s'kaza o tebé z'lo. Dejanj. Apost. XXVIII, 21. Vuk ima: Mi niti primismo pisma za te iz Judeje, niti dodje ko od braće itd. V isti Chrest. pal. (str. 75) pripoveduje mnih Isaija, da je v Makedonii bila: našda, jeliky ni že uši slyšasta ni že oči vidésta. Iz Mikl. Vitae Sanct. (stran 21): Sveti Pavel preprosti izganjaje nekemu besa stopi na kamen ter se zagovori tako: „jako ne imam' s'lésti s' kamene sego, ni imam' jasti ni piti“ itd. Trije iz staroslovenščine naj bodo dovelj.

Iz srbsčine in bolgarščine so že dani primeri, in dosti je, če danes ukaželjnega bravca napotim še na Vukove po abecednem redu zbrane *Narodne* poslovice, v kateri knjigi bo samo pod črko **N** našel več kakor 50 poslovice od prve: „Ni gore (gozda) posijeci, ni bez drva doma dodji“ tje do poslednje: „Ni čestitu teci, ni zločestu ostavi“ (to je, ni poštenjaku pridobivaj, ni zanikerniku zapuščaj), ki se jim vsem brez izjemka prilega moje pravilo in samo ono, ne pa tudi nasprotno. Če bi geni slovanskih jezikov res zahteval drugače, kako bi mogoče bilo, da ne bi srbski narod tū bil ni enkrat zadel prave?

V češčini (glej Jungmanov slovník pa Zikmundovo skladbo) nahajaš toliko primerov za: ani, sosebnó pa za podstavljeni aniž (= niti) brez ne, kolikor tudi za ani ne. Na pr: Posluhej otce svého, aniž pohrdej matkou svou (niti zasmehuj matere). Bibl. kral. 1593. — Protož anit' se bohúm modliti chce, ani muky dbá, ani se knížecího hněvu bojí (Pasional 1379). — To isto kar v českem veljá menda zastran poljskega narečja. Na pr. Środkiem szedł, ani na tę, ani na owe strone skłaniajac się (P. Skarga 1600). — Ni pachnie, ni śmierdzi (to je ni diši, ni smrdi). Cnapii Adagia 1632.

Rusi v tem primeru raje imajo: i ne, a ne; vendar tudi: Eželi ne priimut vy, niže poslušajut vas, — Mark. VI, 11 (Slovar Ak.)

Prepuščaje razumnejšim sodbo o pravilnosti ali nepravilnosti rabe, ki jo g. P-i priporoča, zadovoljujem se s tem neovrznim dokazom, da se pisave po meni zagovarjane ni treba kakor neslovanske ogibati tistim, kateri z mano vred menijo, da bi se s preobilnim nikanjem ali nekanjem slovenščini krhala lepota.

Cigale.

Zemljo- in narodopisne stvari.

Bolgarska in Bolgari.

(Dalje.)

4. Glavne ceste in večje mesta s posebnim ozirom na slovenski narod.

Kakor smo do sedaj popisovali gore s klanci in reke, lahko si moremo misliti glavne ceste, ki so pri tako malem številu vsakemu narodu za kupčijo ali trgovino to, kar je glavna žila za človeško telo.

Prva cesta ali saj prvo korito, po naravi pripravljeno za cesto in pot za trgovino, vodi od srbske Morave kraj Ibra in Sitnice čez Kosovo polje in Kačaniški klanec v makedonsko Skopljo na Vardaru in tako dalje v Solún (Thesalonike).

Ravno sém se pride iz prelaza na izhodnji strani Črne gore, o kateri smo govorili gori.

Skoplja (Usküb), staro glavno mesto Dardanije, pozneje Justiniana prima, stoji na visoki pečini med